

Fecr Yayınları: 780

KUR'AN'DA HARAM KAVRAMININ SEMANTİK ANALİZİ

Murat OLTULU

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Aralık 2023

ISBN: 978-625-6602-30-4

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

KUR'AN'DA HARAM KAVRAMININ SEMANTİK ANALİZİ

Murat OLTULU

Ankara 2023

Dr. Murat OLTULU

Yazar orta eğitimini İstanbul'da, yüksek eğitimini ise Ankara'da tamamlamıştır. Kendisi kurrâ hafızdır. *Kur'an'da Haram Kavramının Semantik Analizi* başlıklı teziyle yüksek lisansını; *Kur'an'da İmgesel İnşanın Semantik Analizi- Ses Örneği-* başlıklı teziyle de doktorasını tamamlamıştır. Halen Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde çalışmalarını sürdürmektedir. Aşağıdaki çalışmaları kaleme almıştır:

- “Türkiye’de Semantik Yöntem ile Yapılan Akademik Araştırmalara Şüpheli Bir Yaklaşım.” Kur’an Araştırmalarında Akademik Tezler -Batı ve İslam Dünyası Mukayesesi-: Uluslararası Sempozyum, 24-26 Kasım 2017, İstanbul, 2018.
- “Bir İmge Okuyucusu Olarak İbrahim Peygamber.” Uluslararası Hz. İbrahim (a.s.) ve Nübüvvet Sempozyumu Tebliğler Kitabı”, 2009.
- *Dini İmgelerin İnşa ve İfadesi*, (Ankara: Fecr Yayınları, 2022).
- “Bilişsel İnşanın Yetisel Zeminini Oluşturan Kavramların Kur’an Bağlamında Analizi.” TSBS Bildiriler Dergisi 3 (2023), 2023.

Yasanın olmadığı yerde, özgürlük de olmaz.

Keyfi yasaklara karşı duran tüm özgür ruhlara...

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ -----	13
GİRİŞ-----	15
I. Araştırmanın Konusu, Çerçevesi, Amaç ve Önemi -----	15
II. Kullanılan Yöntem ve Kaynaklar-----	16
III. Yasak Olgusu -----	21

BİRİNCİ BÖLÜM

HARAM KELİMESİNİN ETİMOLOJİSİ VE ANLAM TAHLİLLERİ----- 31

1.1. H-R-M KÖKÜNÜN ETİMOLOJİK YAPISI VE TÜREVLERİ----- 33

1.1.1. H-r-m Kökü Fiil Formu (Sülâsi Mücerred) -----	35
1.1.2. H-r-m Kökü Fiil Formu (Sülâsi Mezîd)-----	36
1.1.3. H-r-m Kökü İsim Formu -----	40
1.1.3.1. أَحْرَامٌ - حَرَمٌ-----	40
1.1.3.2. حِرْمٌ - حُرْمٌ-----	41
1.1.3.3. حُرْمٌ-----	41
1.1.3.4. حُرْمَةٌ-----	42
1.1.3.5. حَرَامٌ - حُرْمٌ-----	43
1.1.3.6. حِرَامٌ - حِرَامَاتٌ-----	45
1.1.3.7. حُرْمٌ - حَرَامٌ - أَحْرَامٌ - حُرُومٌ-----	45
1.1.3.8. حَرَبِيٌّ-----	46
1.1.3.9. حَرِيمَةٌ-----	46
1.1.3.10. حَرَامِيَّةٌ - حَرَامِيٌّ-----	46
1.1.3.11. حِرْمَانٌ-----	46
1.1.3.12. مَحْرَمٌ - مَحَارِمٌ-----	47
1.1.3.13. مَحْرَمَةٌ - مَحْرَمَةٌ-----	48

1.1.3.14. تَحْرِيم	48
1.1.3.15. إِحْرَامٌ	49
1.1.3.16. إِحْتِرَامٌ – إِحْتِرَامَاتٌ	49
1.1.3.17. مَخْرُومٌ	49
1.1.3.18. مُحَرَّمٌ	49
1.1.3.19. مُخْتَارٌ	50
1.1.3.20. مُحْرِمٌ	50
1.1.3.21. جِزْيَةٌ	52
1.2. HARAM KELİMESİNİN ANLAM ALANINA GİREN KELİMELER	52
1.2.1. Haram Kelimesinin Eş Anlamlıları	52
1.2.1.1. Hazır (حَظْرٌ)	52
1.2.1.2. Maḥẓūr (مَحْظُورٌ)	54
1.2.1.3. Suḥt (سُحْتٌ)	56
1.2.1.4. Hərac (حَرَجٌ)	58
1.2.1.5. Hicr (حِجْرٌ)	62
1.2.1.6. Men' (مَنْعٌ)	66
1.2.1.7. Nehy (نَهْيٌ)	68
1.2.2. Haram Kelimesinin Zıt Anlamlıları	72
1.2.2.1. Helâl (حَالَانٌ)	72
1.2.2.2. Tayyib (طَيِّبٌ)	77
1.3. KUR'AN ÖNCESİ ARAP TOPLUMU	78
1.3.1. Toplumun Şekillenmesinde Doğanın Rolü	79
1.3.1.1. Tabiat ve Uğraşı Alanları	79
1.3.1.2. Tabiat ve Toplum	81
1.3.2. Arap Toplumunun Oluştığı Tabii ve Kültürel Koşullar	83
1.3.2.1. Hicaz'ın Coğrafi Konumu ve İklim Durumu	83
1.3.2.1.1. Coğrafi Konum	83
1.3.2.1.2. İklim Koşulları	84
1.3.2.2. Hicaz'ın Sosyo-Ekonomik Durumu	87
1.3.2.2.1. İktisadi Temel	88
1.3.2.2.2. Toplumsal ve Siyasal Yapı	90

1.4. KUR'AN'DA HARAM KAVRAMI VE TÜREVLERİ	95
1.4.1. Yoksun olmak, Mahrum Olmak, Mahrum Bırakmak, Sıkıntı İçinde Bulunmak	96
1.4.2. Mümkün Olmamak, İmkânsız, Olanaksız, 'e bilinemez'	96
1.4.3. Vacip, Zorunlu, Görev, Vazife	97
1.4.4. Yadırgamak, Hoşlanmamak	98
1.4.5. Koruyucu Örf - Saldırmazlık Örfü Altında Bulunmak	98
1.4.6. Sığınak - Barınak	99
1.4.7. Adakta Bulunmak	100
1.4.8. Yemin Etme	102
1.4.9. Saygın - Kutsal - Muhterem - Dokunulmaz (Belde - Mekân - Ay- Beyt - Mescit)	103
1.4.9.1. Beytü'l-Haram	103
1.4.9.2. Mescid-i Harâm	106
1.4.9.3. Meş'ari'l haram	107
1.4.9.4. Beledi'l-Harâm	109
1.4.9.5. Şehr-i Harâm	111
1.4.10. İhram, Haram Ayda Bulunma (Kutsallık Algısı ve Sonuçları)	115
1.4.10.1. Kutsallık Algısı	115
1.4.10.2. Kutsallığın Sonuçları	118
1.4.11. Yasak - Nehy - Men' - Haram	120

İKİNCİ BÖLÜM

HARAM KELİMESİNİN KUR'AN ÖNCESİ DÖNEM VE KUR'AN

AÇISINDAN SEMANTİK TAHLİLİ	123
2.1. BAŞLANGIÇ DEĞİNİLERİ VE KAVRAMSAL ZEMİN	123
2.1.1. Sistemin/Bağlamın Kelimeler Üzerindeki Etkisi	123
2.1.2. 'Temel Anlam' ve 'İlişkisel Anlam'	124
2.1.3. Semantik Alanlar ve Odak Kavram	125
2.2. KUR'AN SEMANTİĞİNİN TEMEL YAPISI	127
2.2.1. Kavramsal Zıtlığa Dayanan Bir Sistem	127
2.2.2. Teosentrik Bir Sistem	128

2.2.3. İslami ve Kur'an Öncesi Semantik Sistemler Arasındaki Temel Fark-----	129
2.3. KUR'AN'DA HARAM KAVRAMINA DAİR TESPİTLER -----	130
2.3.1. Haramın Mahiyeti -----	130
2.3.1.1. Bir Vasıf Olarak Haram -----	130
2.3.1.2. Bir Gerçeğin Kaideye Dönüşmesi -----	133
2.3.1.3. Haram Kavramının Nesneleri-----	134
2.3.2. Haramın Muhtevası ve Kattığı Semantik Değer -----	137
2.3.2.1. Haram Kelimesinin Kirlilik Boyutu -----	138
2.3.2.1.1. Haram (حَرَامٌ) ve Rics (رَجْسٌ) Arasındaki Semantik Bağ -----	138
2.3.2.1.2. Haram (حَرَامٌ) ve Necis (نَجِيسٌ) Arasındaki Semantik Bağ -----	142
2.3.2.1.3. Haram (حَرَامٌ) ve Habis (حَبِيثٌ) Arasındaki Semantik Bağ -----	143
2.3.2.1.4. Haram (حَرَامٌ) Kelimesinin 'Kirlilik' Boyutunun Genel Bir Değerlendirmesi-----	146
2.3.2.2. Haram (حَرَامٌ) Kelimesinin Ulvilik Boyutu -----	148
2.3.2.2.1. Haram (حَرَامٌ) ve Tuhr (طُهْرٌ) Arasındaki Semantik Bağ -----	148
2.3.2.2.2. Haram (حَرَامٌ) ve Bereket (بَرَكَةٌ) Arasındaki Semantik Bağ -----	154
2.3.2.2.3. Haram (حَرَامٌ) ve Fadl (فَضْلٌ) Arasındaki Semantik Bağ -----	167
2.3.2.2.4. Haram (حَرَامٌ) Kelimesinin 'Ulvilik' Boyutunun Genel Bir Değerlendirmesi-----	177
2.4. HARAMI ÇÖZEN KOŞULLAR VE ZORUNLULUK OLGUSU ----	179
2.4.1. Haram (حَرَامٌ) ve İztırar (إِضْطِرَّانٌ) Kavramı Arasındaki Semantik Bağ-----	180
2.4.2. Haram (حَرَامٌ) ve Hakk (حَقٌّ) Kavramı Arasındaki Semantik Bağ-----	182
2.4.3. Haramı İhlal Etmenin Genel Bir Değerlendirmesi-----	190

2.5. ORJİNAL TABU DÜŞÜNCESİNDEN KUR'ANİ HARAM

KAVRAMINA -----	191
2.5.1. Haram (حَرَامٌ) ve İlim (عِلْمٌ) Arasındaki Semantik Bağ----	192
2.5.2. Haram (حَرَامٌ) ve İzn (إِذْنٌ) Arasındaki Semantik Bağ-----	200
2.5.3. Haram (حَرَامٌ) ve Tilavet (تِلَاوَةٌ) Arasındaki Semantik Bağ	202
2.5.4. Haram (حَرَامٌ) ve Vahiy (وَحْيٌ) Arasındaki Semantik Bağ --	203
SONUÇ -----	211
BİBLİYOGRAFYA -----	215

ÖN SÖZ

‘Değişim olgusu’, yaşadığımız hayatta karşı koyamadığımız belki de en önemli husustur. Zira her gün yeni bir gelişme meydana gelmekte; bunun sonucu olarak da kullanılan araçlar, benimsenen yargılar, dünya görüşleri, yaşam tarzları, algılar akşamdan sabaha değişmekte ve yerlerini başkalarına bırakmaktadır. Bu değişimin hızına ayak uyduramayan hususlar, hayatımızda ya geçmişe dair hatıralar ya da hali hazırda yaşanan hayata etki etmeyen birer unsur olarak kalmaya mahkûm olmaktadır. Karşı koyamadığımız değişimin hızına ayak uydurmaksa gün geçtikçe zorlaşmaktadır. Böylesi bir güçlük ortamında eşyada ayırım yapmayı mümkün kılan çizgiler gittikçe grileşmekte ve nihayet “her ne olursa gider/anything goes” boyutuna gelinmektedir. Gerçekliğe, doğruya, iyiye ve haklıya dair kıstaslar böylece anlamını yitirmekte, yaşamı hahlılaştıracak ve anlamlı kılacak hususlar da tam bir belirsizliğe bürünmektedir. Bu şartlarda dinî bilimlerde çalışan bir sosyal bilimci olarak meseleler hakkında kanaat beyan etmek, insanların hayatlarını düzene koyacak formüller üretmek ve özellikle bu hususta bir liderliğe kalkışmak oldukça güç görünmektedir.

Değinen zorluklarla birlikte insanlığın hakikat arayışı ve idealize ettiği ilkelerle hayatını anlamlandırmaya çalışması, rehberliğe ihtiyaç duyması geçmişte olduğu gibi bugün ve yarın da sürecektir. İnsanlığın bu ihtiyacı sürdükçe bu husustaki çabalar da son bulmayacaktır. İnsanların söz konusu ihtiyaçlarına cevap veremeyen çalışan bilim insanlarının, kanaat önderlerinin, siyasi ve sosyal tüm iyi niyetli liderlerin farkında olmak ve dikkate almak durumunda oldukları şeylerden biri, bu ‘değişim olgusu’ ve bunun ortaya çıkardığı ‘farklılık’tır. Çünkü sosyal hayatın gerekliliklerinin karşılanabilmesi adına, bu bir zorunluluktur. Bu olgu dikkate alınmadığı takdirde ‘anakronik’ bir hayatın yaşanması işten bile

değildir. O yüzden değişimin farkında olmak ve buna bağlı olarak fikirlerde, algılarda, düşüncelerde, inançlarda ve yaşam tarzlarında meydana gelen farklılıkların idrakine varmak bir mecburiyettir.

Tüm bu ihtiyaç ve çabalarla birlikte, değişimlerin farkında olmayı sağlayacak ve bize bu hususta yardımcı olacak metodolojiler de tarih boyunca eksik olmamıştır. Semantik yöntem, bunlardan biridir. Değişimleri ortaya koymasının yanı sıra dünya görüşünü tespit edip buna dair hakikatleri ortaya çıkarmayı gaye edindiğinden o aslında bir ontoloji ve kültür bilimidir. Çalışmada Müslüman toplumlarında insanların hayatlarını düzene koyan en önemli kavramlardan biri olan haram kavramı, bu yönetime göre analiz edilmiş ve kavramdaki muhtemel değişimler ortaya konulmaya çalışılmıştır. İlk bir yüksek lisans tezi olarak hazırlanan çalışmanın, eksik ve kusurlarıyla birlikte yapılacak daha derin çalışmalara ve konuyla ilgilenenlere mütevazî bir katkı sunmasını dilerim.

Çalışmam sırasında desteklerini gördüğüm kişilere teşekkürü bir borç bilirim. Danışman hocam Prof. Dr. Halis Albayrak'a; katkılarından ötürü Prof. Dr. İsmail Çalışkan'a; Arapça metinlerdeki yardımlarından ötürü Öğr. Gör. Duran Ekizer'e, eğitimci Ferhat Baş'a ve şiir tercümelerinde yardımını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Ayhan Erdoğan'a; yine Yrd. Doç. Halil Hacımüftüoğlu'na; ayrıca Vural Savaş İlhan'a ve fakülte kütüphanesinden yararlanmam noktasında tüm kolaylıkları sağlayan Burhan Uluişik'a, aileme ve üzerimde emeği olan herkese teşekkür ederim.

Murat OLTULU
Bahçelievler, 2015